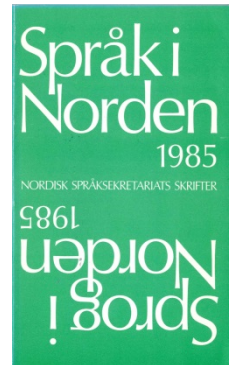

Sprog i Norden

Titel: Orðagerð á heimligum stöði
Forfatter: Jóhan Hendrik W. Poulsen
Kilde: Sprog i Norden, 1985, s. 46-56
URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/sin/issue/archive>

© Nordisk språksekretariat

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre numre af Sprog i Norden (1970-2004) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Orðagerð á heimligum stöði

Af Jóhan Hendrik W. Poulsen

Færøsk sprogdyrkning i nutidig forstand har snart et århundrede på bagen. Om fire og et halvt år kan vi fejre hundredåret for stiftelsen af Føringafelag, der som et af sine mål satte sig genrejsningen af færøsk sprog, både med hensyn til dets stilling i samfundet og til dets indre tilstand. De 3-4 århundreder, hvor det færøske sprog var forvist fra papiret og officiel anvendelse, var ikke gået sporeløst hen over det. Når man ville udtrykke noget udover den daglige virkeligheds grænser, var man idelig i bekneb med ord. Sproget var uudviklet til brug på nær sagt alle plan udover den konkrete færøske virkelighed. Dog vil jeg understrege betydningen af kvadene og anden mundtlig overlevering, hvor sproget havde fundet kunstnerisk udtryk af ofte høj karat, noget der kom den vordende sprogdyrkning tilgode.

Allerede Jens Chr. Svabo, der som den første i 1770'erne nedskrev færøske kvad og samlede ord til en færøsk ordbog, var klar over sprogets truede stilling. Jeg kan anbefale Dem at læse det lange forord til manuskriptet Ny kgl. Saml. 1952, 4 to (S⁴), dateret på Regensen i København d. 18. juni 1773. Det er, som Chr. Matras siger det i udgaven: "næsten at betragte som en afhandling over det færøske sprog, dets fortid, nutid og fremtid." Svabo udtrykker det så stærkt, "Sproget, som det nu er . . . er et Miskmask, en Blanding af Flere, ja ganske fordærvet." En så uforbeholden meningsytring på et så tidligt tidspunkt kan ses på baggrund af de sprogrensende bestræbelser i Danmark begyndende ved midten af århundredet samt de islandske oplysningsmænds tanker, der førte til stiftelsen af Hið íslenska lærdómslistafélag 1779. Svabo er ikke fremmed for tanken at gribe til radikale forholdsregler for at genoprette det tabte, men indser dog det håbløse deri: Han skriver: "Saa fordærvet som Sproget er nu, kunde det blive et Spørgsmaal: enten det var rettere at stræbe at

gjøre det til Norsk igien, udrydde saameget som muligt alle fremmede og danske Ord og sætte det i sin Reenhed igien, eller gandske at indføre det danske? Begge disse Maader vare muelige men ulige vanskelige. Ihenseende til den første, blev det igen et Spørgsmaal, hvor man skulde flye hen for at kalde de gamle Ord tilbage? Man kom vist nok til at knæle for den gamle Islandske litteratur og bede om Hielp, og dette medførte Vanskeligheder og unødvendig Møye, og om man end havde dette overvundet, var det endda et Tvivlsmaal tilbage, om Kolonien vilde modtage dem. *Den anden* derimod synes ikke at være nær saa vanskelig, da det danske forstaaes af alle og tales i hvor slet end, af de fleste, endogsaa Bonden, og man behövede kun at være betænkt paa Midler til at befordre dets Reenhed. Jeg kan desuden ikke andet end forestille mig det som en langt større Fuldkommenhed, at Kolonien, saalænge den med Dannemark tilbeder en Gud, knæler for en Konge, ogsaa talte med samme Tunge som det." ...

"Ikke desmindre var det for mange Hensigters Skyld behageligt og nyttigt om man opsamlede Ruinerne af Sproget og optegnede det som det nu er; og dette er det jeg har stræbt at gjøre ved nærværende Ord-Samling, at ikke Efterverdenen skulde savne Svar, naar den spurdte om Sprogets Tilstand i vor Tid ..."

Det, som Svabo havde antydnet som en uigennemførlig mulighed, blev faktisk ført ud i livet et århundrede senere. Men da var forudsætningerne ændrede. Det syn, som romantikken havde på sprog og nation, havde gennemsyret tankegangen i nabolandene og nåede omsider Færøerne.

Et barn af dette syn var den etymologiserende retskrivning, som V. U. Hammershaimb støttet af Jón Sigurðsson, den store islandske selvstændighedsforkæmper, havde skabt til det færøske sprog. Med den blev tråden, der var skåret over ved reformationstiden, knyttet sammen igen, og hele den norrøne litteratur, både ældre og yngre, blev derved trukket inden for synsvidde som en naturlig kilde at øse af. Da man skulle til at genopdyrke sproget, var det derfor naturligt, ja ligefrem selvfølgeligt, at man lagde en kurs tæt op ad den islandske. Fremmede, især danske, ord af tysk oprindelse, som det vrimlede med i talesproget, undgik man bevidst i skriftsproget, og i stedet søgte man at fremelske ord og vendinger, der helt eller delvis var blevet fortrængt af de fremmede. Hvor man ikke kunne finde anvendelige

ord inden for det færøske sprogs grænser, tyede man til norrønt eller moderne islandsk og – i mindre grad – til norsk. En uhyre mængde islandske ord er med tiden blevet optaget i færøsk, og det er en trafik, der stadig foregår. Der mærkes dog en ret udbredt modvilje, der har sine psykologiske årsager, som jeg ikke skal komme ind på her – muligvis er det noget, som Svabo allerede var inde på, da han antydede, at det var ”et Tvivlsmaal ... om Kolonien vilde modtage dem.” Islandske lån i ældre tid blev undertiden overført i en uheldig form, enten fonologisk eller morfologisk. Det almindelige er, at man søger at tilpasse ordene til færøske lyd- og bøjningsforhold.

Men man lod sig ikke nøje med at modtage ordmateriale udefra eller oplive gamle ord, evt. med at bibringe dem ny betydning. I den tid, der er gået, siden man aktivt begyndte at dyrke det færøske sprog, har en enorm mængde af nydannelser på hjemlig grund set dagens lys. Langt fra alle har naturligvis vist sig levedygtige, men nutidig sagprosa – og især fagligt sprog – bærer et umiskendeligt præg af denne måde at forny ordstoffet. Mange af denslags ord er så ordfæstede, at endda personer, der af og til tager til orde mod denne såkaldte puristiske linie, selv spækker deres artikler med netop den slags ord, som de ivrer imod, naturligvis fordi de er opvokset med dem og ikke aner, at de ikke altid har været en del af sproget. At man valgte at lægge denne kurs, bundet naturligvis i bl.a. det islandske eksempel, men den var en logisk følge af den målbevidste stræben hen imod at styrke det færøske sprogs profil over for det danske, som man havde så tæt inde på livet i alle forhold. Jeg plejer at sige, at færøsk sprogrøgts fornemste opgave har altid været at trække så tydelige grænser som muligt mellem færøsk og dansk. I denne stræben har man så slået de såkaldte internationale ord i hartkorn med de almindelige danismer.

Tiden i sidste halvdel af forrige århundrede var præget af store samfundsmæssige omvæltninger. En livsform med århundredgamle arbejdsmetoder med en rig og nuanceret indenlandsk sprogbrug blev pludselig omstødt, og nye arbejdsmetoder med fremmed terminologi kom i stedet. Derfor måtte man gribe til radikale forholdsregler, hvis man ville bevare sprogets færøske præg. Byggemateriale til de nye ord, der var nødvendige for den nye tid, søgte man i det gamle sprog, ikke for at arkaisere det,

men mere for at modernisere det. Der ankes undertiden over, at man på denne måde driver isolationistisk sprogpolitik. Dertil kan svares, at de fleste neologismer er dannet enten som oversættelseslån eller semantisk i overensstemmelse med modsvarende såkaldte internationale ord og er derfor på et dybere plan lige så internationale som de. Ellers er der ikke stor fare for isolering, da et lille folk altid er nødt til at pålægge sig den byrde – hvis det er det rigtige ord – at beherske en række fremmede sprog. At man således let kan veksle mellem fremmed og hjemligt, giver en ekstra dimension til sprogoplevelsen, som flertallet i de store ensprogede nationer ofte må undvære.

Den store sprogforsker og filolog Jakob Jakobsen var oprindeligt modvillig mod sproglige nydannelser. I en artikel af 1889, hvor han fremsatte forslag til en ny færøsk retskrivning, skriver han bl.a.: ”Gamle uddøde Former og gamle uddøde Ord kunne kun undtagelsesvis føres ind i Sproget igjen; hvad det gjælder om, det er at bevare de gode færøske Ord, Former og Udtryk, som endnu leve, selv om de ere trængte ud i Landets Afkroge og kun bruges af faae i daglig Tale, og lad os skille os af med de fremmede Ord og Udtryk, hvor vi i Forvejen have gode færøske, der kunne erstatte dem, selv om de for Tiden ikke ere i synderlig Kurs. Anderledes synes jeg dog, at Sagen stiller sig med Hensyn til de fremmede (danske) Ord, som *helt* have fortrængt de oprindelige færøske; skulde Kampen gjælde ogsaa disse Fremmedords Udjælgelse, saa maatte vi jo ad *kunstig* vej faa færøske til at erstatte dem, altsaa paa en Maade nydanne Sproget; men lad os ikke komme for meget ind i det Spor, ellers tror jeg, at vi fordærve Reformbevægelsen. Skal man danne nye Ord til Brug i Sproget, maa man helst være Mester i Kunsten, og selv da løber man den Risiko, at ens Produkter blive udléte. Og desuden, som for bemærket, Sprogudvikling foregaar mekanisk, ikke fortsættelig.”

Til trods for denne nærmest darwinistiske tankegang bliver Jakob Jakobsen imidlertid den første store nyskaber af færøsk afhandlingssprog, og han er fader til en lang række nydannelser, der har vundet hævd også i talesproget. I hans bog om Nólsoyar-Páll fra 1912 forekommer for første gang f.eks. ordet *kollvelting* for revolution – som sædvanlig, når nye ord lanceres – angives fremmedordet i parentes. Dette ord kender alle i dag. Jóannes Patursson, der skrev meget i Føringatíðindi, som han en overgang

var redaktør af, og hans broders blad *Fuglaframi*, var en dristig nyskaber, der var stærkt inspireret af islandsk. Chr. Matras har henledt opmærksomheden på ordet *stinni* i betydningen 'kraft, styrke' i hans ungdomsdigt *Málstrev* fra 1888, der indvarslede *Føringafelags* sprogbevægelse. Det geniale ved det er, at det ikke er dannet som sædvanligt ved sammensætning eller med gængse produktive suffikser, men er afledt af adjektivet *stinnur* med den sjældne endelse *-i*. Det er en kunst, som kun mestres af de få særlig kyndige at genoplive uproduktive afledningsuffixer for på den måde at få en større variation i ordforrådet og derved skabe smidige ord, der igen indgår let i nye sammensætninger. Det er jo en given sag, at de fleste nye ord og oversættelseslån er sammensatte ord, og de er ofte upraktiske, når de igen skal indgå i en sammensætning. En almindelig – ikke altid velbegrundet – indvending mod færøske (ny)ord er, at de er lange og upraktiske. Derfor tror jeg, at de fleste, der beskæftiger sig med nydannelser, sætter en ære i at lade de nye ord være kortere end de fremmede. Som et friskt eksempel kan jeg nævne Jóhannes av Skarðis fine ord *ljóstak* for fotokopi, *ljóstaka* for fotokopiere, *ljóstøka* fotokopiering, *ljóstøkutól* fotokopieringsmaskine.

Et af de mange ord, som Jóannes Patursson var mester for, er det sigende ord *rennistrongur* for tovbane el. trådbane. Det var ham selv, der indførte dette transportmiddel i sin tid.

Enkelte fagområder er blevet godt dyrket og udbygget angående færøsk terminologi, mest takket være dristige og fremsynede enkeltpersoner med sproglig kyndighed. Således blev botanikken allerede i århundredets første årti velsignet med en udmærket færøsk sprogdragt skabt af højskolemanden og naturvidenskabsmanden Rasmus Rasmussen, der også virkede som skønlitterær forfatter og oversætter under pseudonymet *Regin í Líð*. Et eksempel på et af hans mange nydannelser, der også når udenfor botanikkens enemærker, er ordet *kykna* i bet. 'celle'. Her er der ikke tale om oversættelseslån, men en original nydannelse med grund i adjektivet *kykur* i bet. 'levende'. Det er et ord, det har slået an i almensproget og anvendes om f.eks. elektriske celler, men naturligvis ikke om celle i kloster eller fængsel. Det kaldes *klivi*, en genoplivning af et gammelt ord med bet. 'lille rum' el. lign. med støtte i isl. *klefi*.

Fysikken er det fagområde, der har fået den dristigste sproglige

nyskaber og eksperimentator af alle i fhv. landslæge H. D. Joensen. Hans store bog *Alisfrøði* fra 1969 vækker beundring og forargelse, alt efter hvilken sproglig indstilling man har. I tilknytning til bogen har Målstovnurin udgivet en færøsk-dansk og dansk-færøsk ordliste med fysiske termer. Jeg skal kun nævne to eksempler, der viser originalitet dannelsesmæssigt, nemlig *elvi* i bet. dynamik og *tøli* i bet. mekanik. *Elvi* n. ia-st afledt af *alv*, 'styrke' < *afl*, og *tøli* er gen. n. ia-st afl. af *tól*, 'redskab, instrument'. Han er også mester for ordet *tøkni* en 'overførsel' af det isl. *tækni*, med forankring i verbal-adj. *tøkur*. En hemmelighed ved at få nydannelser til at slå an, er at lade dem have en vis lydlig lighed med det afløste fremmedord.

Den mest fremragende og kyndigste af alle vore sprogfornyere er professor Chr. Matras. De ord, der er kommet fra hans ambolt, er legio. En lang række faglige ord har han skabt ved oversættelse af populærvidenskabelige artikler i den lille almanak, som Københavns Universitet begyndte at udgive 1898 på J. Jakobsens initiativ, men som desværre faldt for sparekniven i 1977. I de sidste år har han oversat en række værker fra verdenslitteraturen, og hans oversættelser er altid sproglige landvindinger. Hans nyord føles sjælden søgte og kunstlede. Han formår i sjælden grad at forene filologisk kyndighed og digterisk smag.

Heðin Brú har skrevet et mesterligt essay i *Útiseti* 1950 om et ophold, som han og hans kone havde i et afsides liggende hus i en dal nord for Vestmanna. En dag kommer et par på besøg, og langt oppe fra fjeldkanten over huset råber manden: "Hvat damar tær orðið *snýril*?" Selv om det ikke nævnes i essayet, er det klart, at den nyankomne er ingen anden end Chr. Matras. Ordet *snýril* har han dannet med betydningen *spiral*. Det morsomme er, at samme ord langt senere er blevet optegnet fra nordlige dialekter med to betydninger, "andriks avlelem" og "snoet garn, der er gledet udover spidsen på en spindetet". Chr. har over for mig bekræftet, at han ikke anede, at ordet fandtes i sproget i forvejen – der er noget, der tyder på, at nyordsdannelse ofte er udnyttelse af de muligheder, der ligger i sprogsystemet, og som den spontane orddannelse tilfældigvis ikke har udfyldt – her havde den dog været i forvejen, uden at ordsmeden anede det – og dette er ikke et enestående eksempel. Jeg selv har erfaret det, om end på en lidt anden måde. Jeg havde længe tumlet med at finde et passen-

de fær. ord for "pacemaker" i bet. 'hjerterstimulerende apparat'. Chr. Matras havde nemlig fået en sådan implanteret, og jeg mente, det var synd at han skulle bære en tingest med et så grimt udenlandsk navn så nær sit gode færøske hjerte! Pludselig, på en cykeltur fra arbejde, dukkede ordet *kvikil* op i mit hoved, afl. af *kvikur*: hurtig, levende. Ordet kunne betyde noget, der stimulerer, dets fulde form kunne være *hjerterkvikil*, men det kunne tænkes forkortet til *kvikil*. Da jeg kom på instituttet, fandt jeg til min forbavselse, at jeg selv for mange år siden havde optegnet ordet *kvikil* på Sandoy i betydningen 'lussing, slag på siden af hovedet'. Men jeg havde fuldstændig glemt det, men muligvis har det ligget gemt i underbevidstheden. Men betydningsmæssigt skulle det ikke være så langt væk: en lussing er også en slags impuls, og etymologisk er ordet gennemskueligt. M.h.t. *snyril* skal jeg tilføje, at Chr. M. heller ikke vidste, at det forekom i norske dialekter m.bet. 'snegl' (Gudbrandsdal).

Et andet genialt ord fra Chr. M.s hånd er verbet *sterva* i bet. 'sterilisere', afl. af adj. *starvur* i bet. 'blottet, uden at have noget', sikkert rodbeslægtet med tysk *sterben*. Det er dog et ord, der er lidet kendt endnu. Her er igen et eksempel på det taktiske fif at lade nyordet have et vist lydligt fællesskab med det ord, det skal afløse: *sterva*: *sterilisere* – de første fire lyd/bogstaver er fælles. Det samme gælder hans ord for molekyle, nemlig *mýl*, som dog skal være et arveord m. betydn. 'lille sten' el. 'partikel'.

Situationen omkring nydannelser er ofte den, at der kommer en opfordring fra folk, der savner et passende færøsk ord for et fremmedord, som de ikke er så glade for. Som et eksempel kan jeg nævne, at efteråret 1975 kom to af vore studenter ind på mit kontor. Deres ærinde var, at de gerne ville have et færøsk ord for volley-ball. De skulle rejse til Island for at spille mod islændinge i denne idrætsgren, og de vidste, at islændingene havde deres eget navn for den, nemlig *blak*. Derfor mente de, at det var flovt ikke at kunne præsentere deres værter for et særligt færøsk navn, men istedet måtte nøjes med det internationale. En rådførelse med ordbøger viste, at volley længst borte gik tilbage til lat. *volare*, 'at flyve'. Derfor var det nærliggende at foreslå, at det kunne hedde *flogbóltur* på færøsk. De var fornøjede med forslaget og rejste til Island med ordet. Senere slog de et slag for at få navnet anerkendt inden for Ítróttarsamband Føroya, det fær. idrætsforbund.

Til trods for nogen modstand lykkedes det efterhånden, og nu er *flogbóltur* det officielle navn på idrætsgrenen, og volleyball høres og ses næsten ikke mere. På et besøg i Finland 5 år senere erfarede jeg ved et tilfælde ved at slå op i en lommepearlør, at volleyball hedder *lentopallo* på finsk, hvilket det havde heddet siden 1940-erne – *lento* betyder flyving – en sjov fornemmelse: Sådan kan oversættelseslånets metode lede til samme resultat i ulige sprog på ulige steder til ulig tid! Et eksempel på sprogligt fællesskab i dybden til trods for forskellig form på overfladen.

Et andet eksempel kan jeg nævne på et morsomt sammenfald af lignende art.

23.10.1974 fik vi en opfordring fra H. D. Joensen om at lave et ord for *panel* i forb. som "paneldiskussion." Ud fra den kendsgerning, at en sådan forsamling gerne sidder ved et bord på en forhøjning, som man frem til ordet *pallborð* – et ord, som findes i norrønt og nyere islandsk. Paneldiskussion kan således hedde *pallborðskjak* eller *pallborðsorðaskifti* og panelmøde *pallborðsfundur*. I en kundgørelse kunne man i st. for dansk "i panelet er", udtrykke det på færøsk: "við pallborðið sita". H.D.J. var fornøjet med forslaget og anvendte utvivlsomt ordet i forb. med det møde, han skulle deltage i. Men ordet så ud til at blive en døgnflue, for det sank hen i glemsel igen. Efteråret 1976, præcis to år efter, kom prof. Halldór Haldórsson hertil som gæsteforelæser for vore studenter på Fróðskaparsetrið. Jeg modtog ham og hans kone ved færgen i Vestmanna. På vejen blev der talt om løst og fast. Han fortalte bl.a., at for få dage siden havde en mand, der ikke kunne fordrage ordet *panel*, og som skulle deltage i et sådant møde, bedt ham om at lave et islandsk ord for det færøske. Jeg var meget spændt på at høre resultatet, og minsandten om det ikke var netop det samme ord, som jeg havde foreslået to år i forvejen, nemlig *pallborð*. Det alm. er ellers, at islændinge kommer først og vi bagefter! De sidste par år er der pludselig kommet liv i vort ord, det har ligget i dvale i mange år. Det er kommet ind i suppl. til J. av Sk. Dansk-færøske ordbog fra 1977, og derfra er det sikkert kommet ud i cirkulation!

Den ændring af samfundet, som begyndte i sidste del af forrige århundrede, kan nu siges at være fuldbyrdet. En lang række forskellige arbejds måder og områder med en rig hjemlig terminologi eksisterer pludselig ikke mere, og en stor del af det ord-

forråd, der var gængs for kort tid siden, er blevet passivt og er på vej ud. Nye arbejdsmetoder præget af ny fremmed teknik er kommet i stedet, og praktisk talt alt sprog i den forbindelse er fremmed.

Sælgere og teknikere tænker af forståelige grunde ikke så meget på den sproglige side. De, som er interesseret i sammenhængen i sproget, er bekymrede, for den opvoksende generation får et ordforråd, der i stort omfang er ufærøsk. Vi er mange, der mener, at der fra sprogrøgtens side bør gøres noget aktivt for at forfærøiske i det mindste hovedordene i forbindelse med nye teknikker, ihvertfald de ord, der indgår i almensproget. Et prækært område er det, som har med datalogi at skaffe, især fordi så mange af os ældre forstår så lidt af, hvad det gælder, og derfor har svært ved at foreslå afløsningsord. Det har længe været mit ønske at kunne finde et færøsk ord for datamaskine (sv. dator, nyere dansk datamat, eng. computer), der var lige så håndterligt som det islandske *tölva*, som Sig. Nordal skabte i slutningen af 60-tallet. Forsøg med at få den sammensatte færoisering *dátutól* igennem har ikke slået an, og som nævnt ser man gerne en afledt form i st. f. en sammensat, da et sådant ord jo gerne skal indgå i en række nye sammensætninger. I den sidste tid har den uheldige hybridform *computari* bredt sig mere og mere. En gang i januar i år besluttede jeg at gøre et forsøg på at finde et smidigt ord. Da computer som bekendt betyder regner/regnemaskine, valgte jeg at gå ud fra samme ord som Sigurður Nordal, nemlig stammen i ordet *tal* med verbalformen *telja*. I en eftersøgning efter et afledningssuffiks standsede jeg ved *-d*, en udvikling af det germ. suff. *-iþō*, der gerne forårsager *i*-omlyd. Med tilføjelse af dette suffix kom der ud af ordet *tal* et nyt ord *teld*, et stærkt bøjet femininum-sord. Da *-d* gerne er et abstrakt-suffiks, mente jeg, at *teld* kunne betyde elektronisk databehandling, det som på dansk kaldes edb, og svensk adb, engelsk edp. Mange redskaber har en endelse *-a* og er svagt bøjede femininum-sord, f.eks. *kirna*, *ríva* osv. Sådan kom jeg frem til formen *telda* for datamaskine. Det varede længe, før jeg vovede at nævne det for nogen. I beg. af april blev der holdt et møde mellem repræsentanter for Málstovnurin og journalistforeningen, efter ønske fra sidstnævnte organisation, til rådslagning om aktuelle sprogproblemer inden for nyhedsformidlingen. Tilfældigvis stod en datamat i lokalet fra et møde for

havbiologer, der havde benyttet mødelokalet. Da der var en god og positiv stemning på mødet, vovede jeg springet og præsenterede deltagerne for ordet og forklarede nøje, hvordan det var tænkt. Journalisten fra Sosialurin skrev om mødet og omtalte i artiklen det nye ord telda for datamat. Der kom en voldsom reaktion fra en indsender, der spurgte, hvad ordet skulle associere til, jeg benyttede chancen at svare igen med en udførlig forklaring. Siden har ordet været at se i aviser og høre i radioen af og til. For nogen tid siden fortalte en kassedame i en butik mig, at hendes 15-årige datter, der havde været i erhvervspraktik på et kontor, i sin rapport til skolen havde skrevet, at hun bl.a. havde "skrivað á teldu". Ordet forekom i en gymnasie stil i sommer, som jeg læste som censor.

Jeg nævner dette som et eksempel på, hvor rodfæstet traditionen med hjemlige afløsninger er i færøsk sprogbevidsthed. Selv om man i årevis har anvendt et fremmedord, er holdningen hos mange endnu sådan, at det ikke er utænkeligt, at et færøsk ord alligevel kan have en chance. Men alt afhænger af den stilling, som pressen indtager til ordene. Er den positiv, går der ikke lang tid, før et nyt ord er slået an, men er den negativ, har ordet heller ikke mange chancer for at komme til live. Der er masser af eksempler på gode nyord, der ligger gemt og glemt i artikler rundt omkring.

Der er længe fra sprogfolkene blevet næret skepsis og uvilje mod den slags ordmageri, men til trods for det er det en udbredt foreteelse vidt omkring i lande, der er helt uafhængige af hinanden – gerne hos folk, hvis sprog står eller har stået i skyggen af et andet. I Wales har jeg hørt, at der drives et systematisk arbejde med at konstruere tekniske termer på hjemlig grund. På Swahili er der de sidste 17 år dannet en uhyre mængde ord og termer på mange fagområder, på hvilke sproget tidligere var udyrket.

Den fatalistiske darwinistiske betragtningsmåde, at sproget udviklede sig mekanisk, har fået et alvorligt skud for boven, siden det pludselig blev anstændigt at tale om "language planning" efter pres fra de mange nye stater, hvis sprog, der har ligget brak under koloniherrernes regime, nu kræver en hurtig og effektiv

udrustning til at møde de krav, som en moderne verden stiller til dem. Nu er der ikke tid til at afvente en mekanisk udvikling. Der skal ske noget, og det skal gå stærkt. Nu er pludselig de indgreb, som f.eks. vi har gjort i sproget gennem 100 år, og som der er blevet ironiseret over fra forskellige sider, i pagt med nutiden – og fremtiden. Vi har ikke råd til at udlevere sprogets ve og vel til sælgere og hæsblæsende journalister. De kyndige, der kender sprogets anatomi, må give deres bidrag til sprogets røgt og ikke kun beskæftige sig med at registrere og beskrive.